עין משפט נר מצוה

סג א ב מיי׳ פי״ב מהל׳ שבת הלכה ו סמג לאוין סה טוש״ע או״ח סימן רעז סעיף ג :
סד ג מיי׳ שם פ״ה הל׳ יז טוש״ע שם ס״א :
סה ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ב :
סו ה ו מיי׳ פ״ו מהל׳ יסודי התורה הל׳ ו סמג עשין ג :
סז ז מיי׳ פ״ב מהלכות מקואות הלכה ב סמג לאוין קיא טוש״ע יו״ד סימן קצח סעיף טו :
סח ח מיי׳ פ״ו מהל׳ יסודי התורה הל״ו:

נושא: כיבוי נר עקיף
1. מנער את הטבלא
2. אחורי דלת

נושא: גרם: 1) כיבוי 2) מחיקת השם
(הסוגי׳) דנה בשיטות ר׳ יוסי ורבנן בין מה שקתני הכא למה שמובא בברייתא דרבנן גרם כיבוי. בהמשך הגמ׳ תדון בשיטותיהן כדרכן גם בתחומים אחרים

רבינו חננאל

אמרינן בגמרא דפורפת על האבן ועל האגוז כו׳ תיבעי למאן דאמר מערימין תיבעי למ״ד אין מערימין. ואמר לאחרים בואו והצילו עמי שכן דרך בני אדם להשאיל כליו בשבת·פי׳ י״ח כלים דקא״ר יוסי [מקטורין] כמו מעיל · ובלשון ישמעאל כרכום שיש לו בית ראש ועושה לו הלובשו ויש לו לולאות וקרסים (שהוא הווה) [שמחברן והוא] כמו מלבוש : אונקלי . בגד דקיקי שנקרא מערקה שלובש אדם על בשרו וחולם כל גופו וכן שנינו (מגילה כ״ד) בענין תפלין של יד ציפהו זהב ונתנו על בית יד של אונקלי שלו הרי זה דרך החיצונים : פונדא· גם היא מגעת עד למטה מטבורו של אדם וקורין לו בלשון פרסי פֶּשֶׁת · ונקשר כחשב אפודה והיא אפוד האמורה בתורה ויש בה כסים כנגד הלב ותחת הידים : קנבום של פשתן · חלוק התחתון שלובשין אותו ונקרא גלאלה · חלוק הוא המלבוש העליון וקורין לו ורבנין: שני. ספרקים *) ויש שגורס סובריקין והם בלשון יון המכנסים ושמענו שאמר הגאון נפ׳ דח׳ דם תפנקי שמלבישין בהן הידים עד האציל ויש בהן בתי אצבעות שני מנעלים כמשמען : שני פרגוד . בלשון ישמעאל גדאבי : אנפליאות . גם הם מנעלים לשוקים עליון האנין שעל השוקים מן העור · ומעפורת וחגור שבמתנים וכובע הרי י״ח כלים : ר׳ שמעון בן ננס אומר פורשין עור של גדי כו׳. אמר רב יהודה טלית שאחז בה האור מצד אחד נותן עליה מים מצד אחר ואם כבתה כבתה · והא ודאי גרם כיבוי הוא · ואקשינן עליה ממתניתין׳ דקתני פושטה ומתכסה בה אבל מים שהן גרם כיבוי לא קתני ואתנינן לאוקומיה לרב יהודה ב״ר שמעון בן ננס ולא קם · דר׳ שמעון בן ננס לא קאמר אלא מפני שהוא מהרך הא גרמא בידים לא קאמר אלא קם רב יהודה כרבנן · דתנן עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנין דשרו גרם כיבוי ור׳ יוסי אוסר גרם כיבוי והלכה כרבנן וכרב יהודה : נר שעל גבי טבלא איתא דאוקמה דבי ר׳ ינאי בשכח נר שעל גבי טבלא · אבל המניח נר על טבלא נעשה טבלא בסיס לנר שהיא מוקצה מחמת איסור ואסור לטלטוליה׳ והתנא תנא קמיה דרב ולייט עלה רב · היכא דידע שבודאי כשפותח ונועל יכבה הנר מפני שהדלת נוגעת בו ומכבתו שאסור דבהא אפי׳ ר״ש מודה דהוי פסוק רישיה ולא ימות · אבל אי גרם בעלמא שרי : אמר רב יהודה אמר שמואל פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת ואינו חושש · ואע״פ שהרוח מלבה את האש לייט עלה אביי דחשיב ליה כמבעיר את האש ואי רוח שאינה מצוית היא והוא שמניף ומושבה לא פליגי דאסיר. כי פליגי ברוח מצויה · (רב) [אביי] סבר גזרינן ברוח מצויה אטו רוח שאינה מצויה · ומר סבר לא גזרינן והלכתא כאביי וקאמרינן בגמרא דהכונס צאן לדיר בנזיקין המלבה ואין בליבויו כדי ללבותה פטור · ואקשינן אמאי פטור · ליהוי כי זורה ורוח מסייעתו · ואמרינן בה כמה טעמי · סימן ברו״ש · אמר אביי כגון שליבה מצד זה וליבתה הרוח מצד אחר רבא אמר כגון שליבה ברוח מצויה וליבתו הרוח שאינה מצוית · רב זירא אמר דצמדא צמידי · רב אשי אמר היכא אמרינן זורה ורוח מסייעתו לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה · אבל הכא גרמא בעלמא היא וגרמא בנזקין פטור׳ ש״מ דכיון דמשוי אורחא אפי׳ לרוח מצויה ללבות ומחשב לכן אסור בשבת דהיינו מלאכת מחשבת: סוגיא דשמעתא. דר׳ יוסי מתיר בכלים מליאין מים כגון כלי מתכות וכלי כפר חנניה וכפר שיחין שחרש שלהן חזק ואינן מתבקעין באור · ואע״פ שאין גרם כיבוי אסור כגון הני שקי · ור׳ יוסי דשרי

*) עיין ערוך ערך ספרק .

תוספות

גרם כיבוי מי אמר . וא״ת הא קתני מתני׳ בין מלאים בין ריקנים ומאי רבותא איכא טפי במלאים מבריקנים אי לאו דמיירי בדרכן להשתבר וי״ל דס״ד דמיירי בכלים שאין דרכן להשתבר וקמ״ל דלא גזרינן אטו כלים שדרכן להשתבר :

מנער את הטבלא והיא נופלת ואם כבתה כבתה . אומר ר״י דמיירי דליכא שמן בנר דאי איכא שמן בנר חייב שהרי שופך ממנו והוי כמסתפק ממנו דחייב משום מכבה כדאמר בפ״ב דביצה (דף כב:) ובירושלמי מוקי לה בנר שכבה ולא קתני בהך ברייתא ואם כבתה כבתה ואתא לאשמעינן היתר טלטול ע״י ניעור לר׳ יהודה דאסר טלטול בנר שכבה אי נמי אפילו לר״ש ובנר גדול כגון קערה ועששית דמודה ר״ש כדאמר בפרק [כירה] (דף מד׳) או כשיש אפר וגחלת אלא שכבה השלהבת :

פותח ונועל כדרכו . אע״פ שע״י כן מתנדנד הנר ומתרחק השמן מן השלהבת או מתקרב והוי מכבה או מבעיר אבל אין לפרש משום כיבוי דרוח דאחורי הדלת ליכא רוח ועוד דא״כ הוה ליה למימר פותח אדם דלת כנגד הנר כדקאמר בסמוך כנגד המדורה ועוד דתינח פותח נועל מאי איסורא איכא אלא כדפרישית ואי לאו משום כיבוי והבערה משום טלטול אין לאסור דבנעילת דלת לא חשיב טלטול וגם לא הוי בסיס לדבר האסור דבית חשוב הוא ובטל אגב בית אי נמי בשכח דלא הוי בסיס :

מר סבר גזרינן. הלכך צריך ליזהר שלא לפתוח הדלת לפני המדורה אפילו ברוח מצויה דהא לייט עלה אביי דהוי בתראה והנ״מ כשהמדורה קצת קרובה אצל הדלת :

והא איפכא שמעינן להו . לאו דווקא איפכא דר׳ יוסי דברייתא הוי כמו מתני׳ דאסר דרכו להשתבר אלא הייט איפכא דבמתניתין מחמיר ר׳ יוסי טפי מדרבנן ובברייתא מיקל טפי :

וכי תימא איפוך מתני׳ כו׳ . וא״ת מ״מ תקשה דבמתני׳ לא אסרי רבנן אלא חרס חדש ובברייתא אסרי אפי׳ ישן מדנקט כלי מתכות וי״ל דנקט בברייתא כלי מתכות משום דאין חילוק בהם בין חדשים לישנים וה״ה כלי חרס ישן :

והאמר רבה כו׳ . ואם תאמר ואמאי לא מפיך ברייתא דטפי אית לן לאפוכה ממתני׳ והוי אתי נמי שפיר הא דרבה בר תחליפא וגימא דרבנן לדברי ר׳ יוסי קאמרי ואינהו שרי אף בכלי חרס חדש וי״ל דהתלמוד לא קאמר אלא דאפילו מפיך מתני׳ לא אתי שפיר אלא על כרחיך ברייתא אית לן לתרוצי וכיון דאתיא להכי לא צריך להפוכה אלא למימר חסורי מיחסרא:

אי הכי קשה דרבנן אדרבנן . בלאו הכי הוה קשיא דרבנן אדרבנן אלא משום דהשתא פריך מכ״ש קאמר אי הכי *) :

*) [ועי׳ תוס׳ עירובין כג: וביצה ח: וכתובות ג: וב״מ נג. שבועות מה: ד״ה אי הכי]

גמרא

הוא דאמר כר׳ שמעון בן ננס, אימר דאמר רבי שמעון בן ננס מפני שהוא מהרך, גרם כיבוי מי אמר? אין מדקתני סיפא רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינן יכולים לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה, מכלל דתנא קמא שרי. ת״ר נר שעל גבי טבלא, מנער את הטבלא והיא נופלת, ואם כבתה כבתה. אמרי דבי רבי ינאי לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה. לייט עלה רב, אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי טעמא לייט עלה רב? אילימא משום דרב סבר לה כרבי יהודה ותנא קתני לה כר׳ שמעון, משום דרב סבר לה כר׳ יהודה כל דתני כר׳ שמעון מילט לייט ליה? אמר ליה בהא אפילו ר׳ שמעון מודה דהא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. אמר רב יהודה פותח אדם דלת כנגד (א)מדורה בשבת, לייט עלה אביי, במאי עסקינן? אילימא ברוח מצויה מאי טעמיה דמאן דאסר? אי ברוח שאינה מצויה מאי טעמא דמאן דשרי? לעולם ברוח מצויה מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן: עושין מחיצה כו׳: למימרא דרבנן סברי גרם כבוי מותר ור׳ יוסי סבר גרם כבוי אסור והא איפכא שמעינן להו דתניא עושין מחיצה בכלים ריקנין ובמלאין שאין דרכן להשתבר ואלו מלאין שאין דרכן להשתבר כלי מתכות, רבי יוסי אומר אף כלי כפר שיחין וכלי כפר חנניה אין דרכן להשתבר וכי תימא איפוך מתני׳, ורבי יוסי דברייתא לדבריהם קאמר? ומי מצית אפכת לה והאמר רבה בר תחליפא משמיה דרב מאן תנא גרם כבוי אסור ר׳ יוסי, אלא לעולם לא תיפוך ובברייתא כולה ר׳ יוסי היא וחסורי מחסרא והכי קתני עושין מחיצה בכלים ריקנין ובמלאים שאין דרכן להשתבר ואלו הן כלים שאין דרכן להשתבר כלי מתכות, וכלי כפר שיחין וכלי כפר חנניה נמי אין דרכן להשתבר שר׳ יוסי אומר אף כלי כפר שיחין וכלי כפר חנניה אין דרכן להשתבר ורמי דרבנן אדרבנן ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי דתניא הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת, נזדמנה לו טבילה של מצוה, כורך עליה גמי ויורד וטובל רבי יוסי אומר לעולם יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה׳ אלהיכם עשיה הוא דאסור גרמא שרי, אי הכי הכא נמי כתיב לא תעשה [כל] מלאכה עשיה הוא דאסור גרמא שרי? מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי, אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן: ומה התם דאדם בהול על ממונו שרי, הכא לא כל שכן? ותסברא האי גמי היכי דמי אי דמיהדק, קא הוי חציצה, אי לא מיהדק עיילי ביה מיא חציצה תיפוק ליה משום דיו בלחה דתניא הדם והדיו והדבש והחלב יבשין חוצצין לחים אין חוצצין מכל מקום קשיא אלא אמר רבא בר רב שילא היינו טעמיהו דרבנן דקסברי אסור לעמוד בפני השם ערום, מכלל דר׳ יוסי סבר מותר לעמוד בפני השם ערום? דמנח ידיה עילויה, לרבנן נמי דמנח ידיה עילויה? זימנין דמשתלי ושקיל ליה, לר׳ יוסי נמי זימנין דמשתלי ושקיל ליה? אלא אי דאיכא גמי ה״נ, הב״ע לאהדורי אגמי: רבנן סברי

טבילה

רש״י

גמ׳ הוא דאמר כר״ש. דשרי לעכובי דליקה בעור גדי : **גרם כיבוי.** כי האי גוונא כשמגיע למים הוא כבה : **מי אמר .** דילמא הא דקתני במתני׳ ועושין מחיצה בכל הכלים לאו בחדשים המתבקעים קאמר : **נר .** דולק קרוסיי״ל : **אלא בשכח.** דשכחו מבעוד יום על הטבלא שלא מדעת : **אבל מניח נעשית.** טבלא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כדי לנערה : **לייט עליה.** על כל המורין כן : **כר׳ יהודה .** דאמר דבר שאין מתכוין אסור : **בפסיק רישיה .** והכא נמי הרוח מכבהו : **כנגד המדורה .** ואע״פ שרוח מנשבת ומבעיר האור : **מאי טעמא דמאן דאסר .** אין דרך להבעיר ברוח מצויה ולא פסיק רישיה ולא ימות הוא : **אף כלי כפר שיחין .** חרס העשוי מאותו עפר חזק הוא ואין משתבר אלמא לר׳ יוסי בגרם כבוי טפי מיקל מדרבנן : **וכי תימא איפוך מתני׳ .** ותני ברישא דברי ר׳ יוסי וחכמים אוסרין בכלי חרס חדשים כו׳ : **ור׳ יוסי דברייתא .** דמשמע דבהנהו דפקעי מודה דהא כפר שיחין וכפר חנניה הוא דקשרי : **לדבריהם קאמר להו .** לדידי כל הכלים שרו דגרם כבוי מותר אלא לדידכו נהי דאסריתו גרם כבוי אודו לי מיהת דבהני אפילו גרם ליכא : **כורך עליו גמי .** קס״ד השתא כדי שלא ימחק את השם במים אלמא לרבנן גרם מחק אסור ולר׳ יוסי שרי : **ובלבד שלא ישפשף .** דהוי מוחק בידים : **ותסברא .** דהכא נמי דאצרכוה רבנן משום שלא ימחק הוא : **האי גמי היכי דמי .** להגין עליו : **אי דמיהדק.** שלא יכנסו בו מים וימחק הוי חציצה : **ואי דלא מיהדק .** לבשרו : **עיילי ביה מיא .** ואינו מגין מלמחוק : **תיפוק ליה דמשום דיו .** בלא גמי נמי חייץ דיו ומשני בלחה : **מכל מקום קשיא .** גמי לרבנן למה להו : **מכלל דלר׳ יוסי כו׳.** בתמיה והא כתיב לא יראה בך ערות דבר (דברים כג) : **אלא אי איכא גמי הכי נמי .** דמודה ר׳ יוסי דצריך לכרוך עליו גמי ולא סגי ליה לאנוחי ידיו עליו דילמא מישתלי ושקיל ליה לידיה :

טבילה

תורה אור

מסורת הש״ס

לקמן קכט: ודף קמב:

לעיל עה: קג. קיא: קיז. קלג. [קמג׳] ביצה לו. סוכה לג: כתובות ו. בכורות כה.

יומא ח. כח. [מס׳ סופרים פ״ה הל״ב]

דברים יב

שמות כ

לעיל קיז:

פסחים סה: מנחות כה. זבחים לה.

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כנגד המדורה :

◆

גליון הש״ס

גמ׳ הרי זה לא ירחוץ. עי׳ נדה דף סו ע״ב תוס׳ ד״ה אם סמוך : שם דמנח ידיה עלויה. עי׳ בתרומת הדשן סימן י :

* עד הסוגי׳א מסת״א עיקר השאלה לגבי הגמ׳ כחציצה. בהמשך הגמ׳ מדלג ט שאלה לגבי הדין כחוצץ ומתנגד

רב נסים גאון

מאי טעמא לייט עלה רב אי נימא דרב סבר לה כר׳ יהודה תמצא בירורו בפ׳ במה מדליקין (לעיל דף כג) רב אמר אין הלכה כר׳ שמעון בגרירה מכלל דכר׳ יהודה סבירא ליה דפליג על ר׳ שמעון ואסר דבר שאינו מתכוון ובסוף פ׳ שמונה שרצים (לעיל דף קיא) ובפרק בתולה נשאת (כתובות דף ו) הלכה אמרו אמר רב הלכה כר׳ יהודה ורב חייא בר אבין מתני לה בלא גברי רב אמר הלכה כר׳ יהודה ושמואל אמר הלכה כר׳ שמעון ותניא כוותיה בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לד) הרי מיכן למדנו שרב סבר דבר שאין מתכוון אסור כר׳ יהודה :

החיא